

El Realisme a Catalunya en les primeres dècades del segle XX. Sitges, Valls i Olot

Esther Garcia-Portugués
Historiadora i crític d'art (ACCA i AICA)
info@arsnostrum.com

Fig.1. Francesc Vayreda Casabó, Palco d'envelat (1921), oli/tela,
Col·lecció particular en dipòsit al Museu de la Garratxa, Olot.

L'exposició *Realisme(s) a Catalunya 1917-1936. Del Picasso clàssic al Dalí surrealista*, curada per la historiadora de l'art Mariona Seguranyes, exhibeix una selecció d'obres d'alguns artistes que defensaren l'art figuratiu, posant la seva mirada als moviments avantguardistes que es produïen i simultaniejaven en aquest període a Europa. Van incloure en les respectives paletes matisos i tocs personals que en l'exposició es poden contemplar i valorar. Es tracta d'una exposició itinerant impulsada per la Xarxa de Museus d'Art de Catalunya. Primer viatjà al Museu Maricel de Sitges (del 4 de juliol al 13 d'octubre de 2019) per després anar al Museu de Valls (del 25 d'octubre al 19 de gener) i finalitzar el trajecte al Museu de la Garrotxa d'Olot (de l'1 de febrer al 31 de maig de 2020).

El recorregut de l'exposició acull una quarantena d'obres (entre olis, dibuixos procedents de museus i col·leccions privades) d'una trentena d'artistes. Darrere hi ha un treball de recerca que ha comptat amb la col·laboració d'historiadors d'art i d'especialistes en diferents disciplines. El resultat ha estat ric en informació i aportacions de documents, sobretot de correspondència inèdita. El catàleg dona bona compta del treball ingent realitzat. L'espai reduït ha mediat en la selecció d'obres, tot i així no ha perdut el sentit, ni el propòsit temàtic que es volia transmetre. A més la consulta acurada del lector al catàleg permet trobar alguns exemples prou il·lustratius de les peces no mostrades, davant del qual hi pot fer-se una idea de l'envergadura que aquest projecte podria tenir en un espai més gran. Durant la visita s'escoltaren comentaris de l'empatia produïda entre els assistents quan manifestaven conèixer obres d'artistes catalans que molt bé podrien haver estat presents d'acord amb el fil conductor dissenyat per la curadora.

Cronològicament, l'*Arlequí* (1917) es considerat com un dels eixos centrals de l'exposició per situar la resta d'obres, un oli que va ser molt observat i molt meditat, segons Seguranyes. De fet, foren molts els artistes seguidors que elaboraren la seva versió temàtica. Maria Palau a *El Punt Avui* incidia en aquest aspecte: «Aunque los Nuevos realismos en Cataluña tuvieron sus referentes en el primer cubismo y en los conceptos del *primitivismo y mediterranism* de principios del siglo XX en autores como Joaquin Torres-Garcia, Aristides Maillol o Joaquim Sunyer, el referente principal [...] fue Pablo Picasso». Talment com diu Seguranyes l'*Arlequí*: «En cierto modo simboliza el retorno de Picasso al orden, tras el estallido del cubismo». Altre factor que contribuï fou l'Exposició de Arte Francés de 1917, per a Seguranyes: «Muchos autores optaron por la renovación de su lenguaje plástico, pero sin renunciar a la figuración». Per tant, en el recorregut expositiu trobarem un paradigma de complicitats estètiques que s'expliquen també pels temes triats: el retrat, els arlequins i les dones mediterrànies, situades sovint en les platges o en el camp.

Posteriorment, en alguns d'aquests artistes s'aprecia una certa evolució cap a la metafísica impulsada especialment per Giorgio de Chirico que donarà pas al surrealisme, sempre dins la figuració. Les obres d'Àngels Planells i Salvador Dalí són una bona mostra, tot i que només hi sigui un petit tast. En aquesta evolució podríem incloure altres obres, tal es el cas *The Duel with One's Self* de Mariano Andreu guanyadora del premi Carnegie Institute l'any 1939, una peça surrealista destacada per la premsa americana i exhibida a la Valentine Gallery de Nova York l'any següent. De ben segur que el lector té en ment altres obres que molt bé podrien formar-ne part d'aquest projecte expositiu.

L'any 1935 el crític Manuel Abril s'afegia a aquesta reivindicació de l'art figuratiu, i l'assenyalava en *De la naturaleza al espíritu: ensayo crítico de pintura contemporánea*

Fig.2. Joaquim Sunyer i de Miró,
Retrat de Tototte, Ceret (1912),
oli/tela. MNAC, Museu Nacional
d'Art de Catalunya.

desde Sorolla a Picasso quan es preguntava si era possible agrupar obres d'art per «Lo distinto y lo común». Així sorgia la tendència o moviment que unia a una sèrie d'artistes sota el títol del “Nou Classicisme” o també dit “Classicisme Modern”, sempre encapçalat per Picasso. Dins d'aquesta catalogació diferenciava la naturalitat de Rusiñol i de Regoyos, l'idealisme de Zuloaga i de Solana, el decorativisme de Xavier Nogués, de Josep Maria Sert, d'Anglada Camarasa i de Mariano Andreu. La llista d'artistes relacionats per Abril es llarga, no obstant a tots ells els considerà moderns per treballar la figuració. Les classificacions d'Abril especialment posaven en evidència la dificultat en la qual es trobaven molts crítics d'art alhora d'agrupar les obres d'aquests artistes. La mostra proposada per Mariona Seguranyes recull les trobades i les divergències dels artistes seleccionats entre la primera Guerra Mundial i l'esclat de la Guerra Civil espanyola «sacsejats per les grans transformacions socials i polítiques del moment; la Gran Guerra; la Revolució Russa; la mort del president de la Mancomunitat i impulsor del Noucentisme, Enric Prat de la Riba; la Dictadura de Primo de Rivera; els conflictes socials i laborals...» i la Segona Guerra mundial que estava a les portes.

Fig.3. Josep Berga i Boada, *El cercle* (1918), oli/tela
Museu de Valls, donació Fundació “La Caixa”.

Dins del context artístic cal tenir present com tots aquests artistes catalans van assumir la crida a l'ordre de Jean Cocteau, així com la influència de la Nova Objectivitat alemanya, el Novecento italià o el Realisme màgic difós per Franz Roh. Connexions múltiples i estimulants que donaren pas a nous realismes en la pintura catalana. Un retorn al classicisme que no es contradeia amb el cubisme i que assimilava les avantguardes. El títol de l'exposició *Realisme(s) a Catalunya 1917-1936. Del Picasso clàssic al Dalí surrealista*, agrupa a un bon nombre d'artistes catalans que se sentiren atrets per l'art figuratiu distribuïts per Seguranyes en quatre àmbits: «Antecedents d'un classicisme modern (1905-1914)»; «A la recerca de les noves figuracions (1917-1936)»; «Pintors catalans sota la influència de Picasso»; i «Metafísica, surrealismes i logicofobisme». La quarantena d'obres exposades s'eleva a la vuitantena les que s'han reproduït en el catàleg, així com un bon nombre de documents procedents de la Biblioteca Nacional de Catalunya, el Musée National Picasso (París), l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, el Museu d'Art Jaume Morera de Lleida, l'Ajuntament de Girona i d'arxius particulars.

Fig.4. Mariano Andreu, *Femmes à la guitare* (1923), tècnica mixta/taula 55x68 cm.
Barcelona, col·lecció particular.

Cal afegir, que la tasca de recerca emprada per la curadora Mariona Seguranyes per aquest projecte expositiu ha rebut, molt merescudament, el premi de comissariat 2019 ACCA, atorgat per l'Associació Catalana de Crítics d'Art. La seva proposta ha revisat les rígides fronteres que s'havien establert entre tradició i avantguarda, demostrant que els compartiments estancs no van existir i que es una errada enfocar i classificar l'art en calaixos. Proposa fugir de les simplificacions, quant tot artista beu d'altres artistes per donar la seva versió i visió del món.

Més informació la trobareu a la bibliografia:

Seguranyes Bolaños, Mariona, *Realisme(s) a Catalunya, 1917-1936. Del Picasso clàssic al Dalí surrealista* (cat.exp.), Consorci del Patrimoni de Sitges, Museu de la Garrrotxa, Olot, Museu de Valls, Xarxa de Museus d'Art de Catalunya, 2019.

Abril, M. (1935), *De la naturaleza al espíritu: ensayo crítico de pintura contemporánea desde Sorolla a Picasso*, Madrid, Espasa Calpe.

A les pàgines web dels museus i la premsa:

Museu d'Olot

<https://museus.olot.cat/museu-garrotxa/exposicio/realismes-a-catalunya-1917-1936/>

Palau Maricel de Sitges

<http://museusdesitges.cat/ca/exposicions/realismes-catalunya-1917-1936-del-picasso-classic-al-dali-surrealista>

José Angel Montañés – El País – 20/8/2019

https://elpais.com/ccaa/2019/08/19/catalunya/1566237067_341522.html

Maria Palau – El Punt Avui – Cultura – Sitges – 25/9/2019

<https://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1670138-les-mirades-perdudes-de-l-art-catala.html>

Antoni Ribas Tur – Ara.cat.cultura – 13/10/2019

https://www.ara.cat/cultura/realisme-magic-catala-reclama-lloc_0_2265973424.html

Eva Vázquez – El punt Avui – Cultura – Olot – 23/2/2020

<https://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1744622-interior-amb-figura-absorta.html>

Fig.5. Feliu Elias i Bracons, *Retrat de Lluís Elias Bracons* (c.1907), oli/tela
Museu d'Art de Sabadell.

Fig.6. Feliu Elias i Bracons, *La galeria* (1928), oli/tela.
Museu Nacional d'Art de Catalunya (Reprod. catàleg de l'exposició, portada)

